

19 757

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering (Anonieme verdachte)

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 27 januari 1993

Voor hun overwegend positieve reacties op het wetsvoorstel in zijn huidige vorm (19 757, nr. 18) dank ik de leden van de verschillende fracties.

De leden van de CDA-fractie wilden weten of een redactie van het wetsvoorstel waarbij uitdrukkelijk de bevoegdheid wordt toegekend de verdachte naar zijn verifieerbare identiteitsgegevens te vragen, niet eenvoudiger zou zijn geweest. Ik zou deze leden erop willen wijzen dat tegenover de bedoelde bevoegdheid een verplichting van de verdachte om zijn identiteitsgegevens bekend te maken dient te staan. Op het niet voldoen aan die verplichting zou een sanctie moeten worden gesteld. Dit is de constructie die in de eerste nota van wijziging was opgenomen (19 757, nr. 9; zie het voorgestelde art. 435f Sr). Deze afzonderlijke strafbaarstelling van de verplichting om zijn identiteit bekend te maken naast de sanctionering van het feit naar *aanleiding waarvan de verdenking tegen de betrokkene is ontstaan*, is bij de tweede nota van wijziging (19 757, nr. 12) verlaten, omdat het daarmee te bereiken doel (te weten uitbreiding van de beschikbare dwangmiddelen ter identificatie) ook kan worden bereikt door rechtstreekse toekenning van de bevoegdheid tot de toepassing van de benodigde dwangmiddelen. Deze constructie is mede gekozen juist wegens naar grotere eenvoud.

Inderdaad is in het wetsvoorstel niet uitdrukkelijk rekening gehouden met een verdachte die niet in staat is ter plekke doch wel binnen korte tijd verifieerbare identiteitsgegevens te verstrekken. Het zal van de concrete omstandigheden van het geval afhangen wat in een bepaalde situatie aanvaardbaar is. Zo zal in het algemeen met de verdachte kunnen worden meegelopen naar een nabij geparkeerde auto waarin zich identiteitspapieren bevinden. Van de politie zal daarentegen niet kunnen worden gevergd dat zij bij voorbeeld meegaat naar de in een andere wijk gelegen woning van de verdachte.

De leden van de fractie van de SGP vroegen naar een preciezer omschrijving van de woorden «in het openbaar» in het voorgestelde art. 61c Sv. Zij vroegen voorts of deze woorden in het Wetboek van Strafrecht en andere materiële strafwetgeving steeds op dezelfde wijze

moesten worden begrepen en zo neen, welke andere afwijkende betekenissen er waren. Ik stel voorop dat de precieze betekenis van dit begrip in beginsel moet worden gezien in de context van de delictomschrijving waarin het is opgenomen (vgl art. 137c Sr.: kortweg het doen van discriminerende uitlatingen in het openbaar; openlijke geweldpleging in artikel 141 Sr. en openbare schennis in art. 239 Sr.). Over de betekenis van de term «in het openbaar» in het voorliggende wetsvoorstel is uitvoerig gediscussieerd tijdens de mondeling behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer. Uiteindelijk is overeenstemming bereikt over het door deze leden genoemde tweevoudige criterium om te kunnen spreken van een niet-openbaar onderzoek aan de kleding: de plaats waar het onderzoek plaatsvindt moet niet toegankelijk zijn voor het publiek en het publiek moet op die plaats niet kunnen meekijken (Handelingen II, 27 augustus 1992, blz. 97-6117 tot en met 97-6119).

Voor de beantwoording van de vraag van deze leden over de aangehouden of staande gehouden persoon – verdacht van zwart reizen – die zijn identiteit niet aanstonds verifieerbaar kan aantonen, verwijs ik in de eerste plaats naar mijn antwoord op de desbetreffende vraag van de leden van de CDA-fractie. In aansluiting daarop merk ik op dat hier gelet op de veelheid van situaties die zich terzake kunnen voordoen alleen een verwijzing naar een situationele beoordeling past. Daarbij zal bij voorbeeld ook de persoon van de verdachte een rol kunnen spelen; het optreden tegen een 80-jarige dame die vergeten is haar strippenkaart af te stempelen en geen identiteitsbewijs bij zich heeft, zal anders zijn dan dat tegen een jongere die te kennen geeft dat hij een principieel voorstander is van gratis openbaar vervoer en deswege afziet van het kopen van plaatsbewijzen.

Vervolgens verzochten deze leden om zo exact mogelijk aan te geven waarin de relatie tussen het voorliggende wetsvoorstel en het wetsvoorstel op de identificatieplicht (22 694) bestaat en om tevens duidelijk te maken welke functies beiden voorstellen kunnen hebben bij het tegengaan van het zwartrijden. In de toelichting op het laatstgenoemde wetsvoorstel wordt er allereerst op gewezen dat de betrokken identificatieplichten jegens de overheid doorgaans deel uitmaken van een groter geheel van strafrechtelijk gesanctioneerde verplichtingen: artikelen 52 Organisatiewet Sociale Verzekering (Stb. 1989, 119), 79 Wet op de Sociale Verzekeringsbank (Stb. 1968, 158), 68 Algemene wet inzake rijksbelastingen (Stb. 1959, 301) en 23 Wet arbeid buitenlandse werknemers (Stb. 1978, 737). Bij de niet-naleving van een zodanige identificatieplicht is men derhalve steeds aan te merken als anonieme verdachte, zodat men kan worden onderworpen aan de identificatiemaatregelen die zijn voorzien in het voorliggende wetsvoorstel (kamerstukken II 1991–1992, 22 694), nr. 3, blz. 4, onder «sanctionering»).

Daardoor wordt de taak van degenen die met de handhaving van deze wetten zijn belast, verlicht. De identificatieplicht voor voetbalsupporters is afzonderlijk strafbaar gesteld (het voorgestelde artikel 435f Sr), zodat de betrokkenen, naast de situaties waarin sprake is van verdenking van een strafbaar feit, ook bij verstoring van de openbare orde of bij ernstige vrees voor het ontstaan daarvan, naar hun personalia mogen worden gevraagd. Degene die niet aan deze identificatieplicht kan voldoen, pleegt derhalve een strafbaar feit en kan daarom worden aangemerkt als een *anonieme verdachte*. De *zwartrijder is verdachte van overtreding van artikel 30, eerste lid, jo. art. 92, eerste lid, Wet personenvervoer (Stb. 1987, 175)* en kan dus bij niet-nakoming van de op hem of haar gelegde identificatieplicht als iedere andere anonieme verdachte worden onderworpen aan de voorgestelde bijzondere identificatiemaatregelen. De betekenis van beide wetsvoorstellen van de bestrijding van het

zwartrijden is dat door het wetsvoorstel op de identificatieplicht met zoveel woorden als norm wordt gesteld dat een zwartrijder aan de hand van bepaalde, aangewezen documenten moet aantonen dat hij ook inderdaad is die hij zegt te zijn. De bestaande straf op het zwartrijden wordt verhoogd in de gevallen waarin de zwartrijder niet aan deze identificatieplicht wil of kan voldoen. De strafverhoging is gerechtvaardigd, teneinde te voorkomen dat door het enkel verborgen houden van de identiteit het te gemakkelijk wordt de voor het zwartrijden bedreigde straf te ontgaan.

Het voorliggende wetsvoorstel verruimt de mogelijkheden om alsnog tot een dergelijke identiteitsvaststelling langs andere weg te komen. Daardoor wordt de handhaving van de Wet personenvervoer en van andere wetten alsmede de daadwerkelijke effectuering van de daarin opgenomen strafbepalingen verbeterd. Dit zal in het bijzonder het geval zijn in de situaties waarin het wetsvoorstel op de identificatieplicht een bepaalde categorie verdachten, zoals zwartrijders, expliciet tot de overlegging van een identiteitsbewijs verplicht. Verwacht mag worden dat de betrokken verdachten wegens de ruimere mogelijkheden van de politie om langs andere weg tot identiteitsvaststelling te komen, in de meerderheid van gevallen ervoor zullen kiezen een identiteitsbewijs te laten zien. In die zin is de functie van het voorliggende wetsvoorstel ten opzichte van het wetsvoorstel op de identificatieplicht een ondersteunende en versterkende. De belangrijke zelfstandige functie van het wetsvoorstel is dat het bij het aanvaarden daarvan nu reeds meteen voor verdachten van het strafbare feit zwartrijden en in het algemeen voor verdachten van overtredingen veel moeilijker wordt gemaakt zich in anonimiteit te blijven hullen, met als gevolg dat tegen hen geen strafvervolgning kan worden ingesteld, de desbetreffende wetgeving dus niet kan worden gehandhaafd en deze categorie verdachten daarmee een niet te rechtvaardigen voorsprong verkrijgen op verdachten die wel tot medewerking aan hun identiteitsvaststelling bereid zijn. Het is om die reden dat ik een snelle invoering van het voorliggende wetsvoorstel wegens zijn zelfstandige bijdrage aan de verbetering van de rechtshandhaving voor bijzonder wenselijk houd.

Deze leden vroegen verder naar de controle op de omstandigheden waaronder en op de wijze waarop de bevoegdheden omschreven in art. 61 c, eerste lid, Sv. worden uitgeoefend, nadat het procesverbaal aan de officier van justitie is toegezonden. Zij informeerden vervolgens naar de consequenties die aan de onjuiste aanwending van bevoegdheden kunnen worden verbonden zowel ten opzichte van de desbetreffende politieambtenaren als in verband met de bruikbaarheid voor het bewijs. Na toezending van het proces-verbaal aan de officier van justitie volgt de beoordeling van de zaak ten parkette met het oog op de vraag of vervolging moet worden ingesteld. Indien in een proces-verbaal onregelmatigheden met betrekking tot de toepassing van bevoegdheden toegekend in art. 61 c, eerste lid, Sv. worden geconstateerd, hangt het van de ernst van dat gebrek af of een sepot volgt of niet. Zo zal het resultaat van een onrechtmatige fouillering op de voet van art. 61 c, eerste lid, Sv. in het algemeen niet tot bewijs van een strafbaar feit kunnen bijdragen; datzelfde zal naar mijn mening het geval zijn bij een gebrek bij de – overigens vormvrije feitelijke – inbeslagneming van voorwerpen die de verdachte bij zich draagt. In dergelijke gevallen zal naar alle waarschijnlijkheid een sepot volgen. In de gevallen waarin de officier van justitie meent dat wel vervolging moet worden ingesteld, staat aan de rechter ter beoordeling of een klacht over onrechtmatige bewijsgaring al dan niet gegrond is.

Ingevolge artikel 156 Sv. doen de opsporingsambtenaren als bedoeld in artikel 141 Sv. hun processen-verbaal toekomen aan de hulpofficier van justitie. Indien daaruit blijkt van gedragingen van politieambtenaren die nadere bespreking behoeven, ligt het in de rede dat al naar gelang van het gewicht van de te maken opmerkingen deze in het driehoeks-overleg worden besproken dan wel dat zij intern worden afgehandeld. De controle wordt ook versterkt door de in voorbereiding zijnde richtlijn van de procureurs-generaal met betrekking tot het aan de officier van justitie inzenden van de processen-verbaal in alle zaken waarin het desbetreffende dwangmiddel is toegepast. Deze richtlijn zal ingaan op het moment van inwerkingtreding van deze wet. Voor het overige zijn gedragingen van politieambtenaren die hun bevoegdheden onjuist aanwenden, onderworpen aan de reguliere disciplinaire of strafrechtelijke maatregelen.

De Minister van Justitie,
E. M. H. Hirsch Ballin